

Nr 22.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff, m. m.

Genom en den 9 april 1952 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 232, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) **L a g**

angående ändrad lydelse av 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff.

Härigenom förordnas att 4 och 9 §§ lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

4 §.

Böter, som äro förfallna till betalning och ej erläggas, skola, där så kan ske, uttagas genom utmätning så ock medelst införsel enligt vad där- om särskilt stadgas.

Böter, som äro förfallna till betalning och ej erläggas, skola, där så kan ske, uttagas genom utmätning så ock medelst införsel enligt vad där- om särskilt stadgas. *Har den bötfällde enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt eller har han frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten ett år, må dock böter icke uttagas, som avse före intagandet begånget brott, utgörande fylleri eller förgelseväckande beteende, men ej tillika annat brott.*

Utom egendom — — — — — nödig bostad.

9 §.

Där någon enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt eller tvångsarbetsanstalt eller för

Där någon enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt eller tvångsarbetsanstalt eller för

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

skyddsuffostran i skyddshem eller allmän uppfostringsanstalt, vare beslut om förvandling som dessförinnan meddelats förfallet; och må förvandling ej ske av böter som ådömts före intagandet. Böter, som ådömts efter intagandet men före utskrivningen, må ej förvandlas med mindre anstaltens styrelse det påkallar.

skyddsuffostran i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller där någon frivilligt ingått å allmän alkoholistanstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten ett år, vare beslut om förvandling som dessförinnan meddelats förfallet; och må förvandling ej ske av böter som ådömts före intagandet. Böter, som ådömts efter intagandet men före utskrivningen, må ej förvandlas med mindre anstaltens styrelse det påkallar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1952.

2) Lag

angående ändrad lydelse av 49 a § lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag).

Härigenom förordnas att 49 a § lagen den 12 juni 1931 om behandling av alkoholister (alkoholistlag)¹ skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

49 a §.

Misstänkes den, som enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt, att hava före utskrivningen från anstalten begått brott, varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader; hör *detta* under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det å statsåklagaren att efter hörande av anstaltens styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske. Har brottet begåtts innan den

Misstänkes den, som enligt meddelat beslut intagits å allmän alkoholistanstalt eller, på sätt nedan i 50 § sägs, frivilligt ingått å sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna å anstalten ett år, att hava före utskrivningen från anstalten begått brott, varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, an-

¹ Senaste lydelse SFS 1944:217 och 1948:402.

*(Gällande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

intagne fyllt aderton år, skall frågan om åtal prövas i nämnda ordning ändå att högre straff än nyss sagts kan följa å brottet.

kommer det å statsåklagaren att efter hörande av anstaltens styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske. Har brottet begåtts innan den intagne fyllt aderton år, skall frågan om åtal prövas i nämnda ordning ändå att högre straff än nyss sagts kan följa å brottet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1952.

Beträffande de i propositionen anförda skälen får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås att böter för fylleri eller förargelseväckande beteende icke skola få uttagas av den som enligt beslut intagits på allmän alkoholistanstalt eller som frivilligt ingått på sådan anstalt och därvid förbundit sig att kvarstanna ett år. Den som ingått frivilligt på anstalten och lämnat sådan förbindelse skall, liksom redan nu gäller för den som intagits enligt beslut, icke kunna åläggas förvandlingsstraff för böter.

Inledning.

Enligt 7 § lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff gäller som huvudregel att, om böter ej till fullo gäldas, vad som är oguldet skall förvandlas till fängelse. Härifrån göres i 9 § undantag bl. a. för det fall då någon enligt meddelat beslut intagits på allmän alkoholistanstalt. Böter som ådömts före intagandet få i sådant fall icke förvandlas, och förvandlingsbeslut som redan meddelats skall vara förfallet. Icke heller få böter som ådömas efter intagningen men före utskrivningen förvandlas med mindre anstaltens styrelse det påkallar.

Stadgandet i 9 § har tillkommit för att undanröja de olägenheter som uppkomma av att förvandlingsstraff och anstaltsvård sammanträffa. Intagning på allmän alkoholistanstalt sker emellertid icke endast tvångsvis utan även frivilligt. Bestämmelser härom finnas i 50 § alkoholistlagen. Den som är hemfallen åt alkoholmissbruk kan sålunda frivilligt ingå på allmän alkoholistanstalt under förutsättning bl. a. att han skriftligen förbin-

der sig att kvarstanna viss tid, högst ett år. Han kan därefter kvarhållas den angivna tiden, men han kan också utskrivas tidigare. I det övervägande antalet fall brukar tiden i sådana förbindelser som lämnas i samband med frivilligt inträde bestämmas till ett år.

Ehuru sålunda frivilligt inträde på allmän alkoholistanstalt till stor del fyller samma funktion som en tvångsintagning, medför det icke samma verkan i fråga om förvandling av böter; 9 § lagen om verkställighet av bötesstraff gäller endast vid tvångsintagning. Frågan härom behandlades under förarbetena till lagen. I det sakkunnigbetänkande som ligger till grund för lagstiftningen (SOU 1935: 56 s. 42) anfördes att av principiella skäl befrielse från förvandlingsstraff blott borde medgivas, då intagning skett på grund av länsstyrelsens förordnande. I ett yttrande över betänkandet (nykterhetsnämndernas centralkommitté) ifrågasattes emellertid, om det ej vore lämpligt att ådömt förvandlingsstraff finge förfalla även för dem som frivilligt ingått på alkoholistanstalt. Departementschefen framhöll att de sakkunniga torde ha åsyftat att, om stadgandet icke begränsades till de tvångsintagna, det skulle kunna tänkas att en bötfälld för att undgå förvandlingsstraff skulle frivilligt ingå å allmän eller enskild alkoholistanstalt, varifrån han kanske efter en mycket kort tid skulle utskrivas. För sin del anslöt sig departementschefen till de sakkunnigas betänkligheter mot att medgiva befrielse från förvandlingsstraff i andra fall än då intagning skett på grund av länsstyrelsens förordnande. Visserligen kunde de olägenheter som uppstå, då den som är intagen enligt länsstyrelsens förordnande skall undergå förvandlingsstraff för böter, i lika mån göra sig gällande då den bötfälde frivilligt ingått på alkoholistanstalt, men dessa fall voro, enligt departementschefens mening, icke flera än att olägenheterna liksom hittills kunde undanröjas genom att straffet av nåd efterskänktes.

Bestämmelsen i 9 § lagen om verkställighet av bötesstraff berör icke skyldigheten att betala böterna. Åtgärder för indrivning av böterna hindras alltså icke av intagningen på alkoholistanstalt, men om den bötfälde saknar tillgång till böternas gäldande, såsom ofta kan vara fallet, då han intagits på anstalt och ej har arbetsförtjänst, skola böterna enligt 13 § 1 mom. förordningen om indrivning och redovisning av böter anmälas till avskrivning. Beslut om avskrivning fattas av länsstyrelsen. Avskrivna böter kunna dock sedermera åter upptagas till indrivning, om det visar sig att den bötfälde har tillgångar. Enligt 5 kap. 20 § strafflagen bortfalla dock böterna sedan tre år förflutit från det bötesbeslutet vann laga kraft.

Enligt 49 a § alkoholistlagen gäller att, om den som enligt meddelat beslut intagits på allmän alkoholistanstalt misstänkes för att ha före utskrivningen begått brott, varå enligt lag icke kan följa högre straff än böter eller fängelse i sex månader, det skall ankomma på statsåklagare att efter hörande av anstaltens styrelse pröva, huruvida åtal lämpligen bör ske. Detta stadgande, som tillkom i samband med 1939 års lag om villkorlig dom, motiverades med att av 9 § i lagen om verkställighet av bötesstraff följde att smärre förseelser icke kom att medföra någon ansvarspåföljd

för personer som tvångsintagits på allmän alkoholistanstalt och att det därför mången gång vore olämpligt eller åtminstone onödigt att lagföra dem vid domstol.

Inom justitiedepartementet har undersökts, huruvida det kunde anses lämpligt att i nu angivna hänseenden tillämpa samma regler, oavsett om intagningen på alkoholistanstalt skett enligt meddelat beslut eller frivilligt. Inom departementet har härom upprättats en promemoria.

Över promemorian ha remissyttranden avgivits av ett flertal myndigheter ävensom av två enskilda sammanslutningar.

Departementspromemorian.

I ovannämnda *promemoria* anföres efter en redogörelse för de i ämnet gällande bestämmelserna bl. a. följande:

Under år 1948 intogos 1 587 personer på alkoholistanstalt, av vilka 610 ingingo frivilligt. Motsvarande siffror visa för år 1949 att 1 396 personer intogos, av vilka 563 ingingo frivilligt, och för år 1950 att 1 454 personer intogos, av vilka 427 ingingo frivilligt. Under dessa år utgjorde alltså de frivilligt ingångna resp. 38,4 %, 40,3 % och 29,4 % av samtliga intagna.¹

De flesta intagningarna å alkoholistanstalt komma till stånd på föranstaltande av de kommunala nykterhetsnämnderna; under år 1949 skedde detta i 1 243 fall eller 89 % av samtliga. Det händer ej sällan, att alkoholmissbrukaren frivilligt ingår på alkoholistanstalt först när frågan om tvångsintagning är överhängande. Av 38 § andra stycket alkoholistlagen framgår, att en intagning som kommit till stånd frivilligt kan övergå till tvångsintagning. Denna åtgärd vidtages huvudsakligen för att vid utskrivning kunna ställa vederbörande under övervakning, vilket ej kan ske beträffande den som under vistelsen på anstalten tillhört kategorien frivilligt ingångna. Enligt uppgift överföres årligen ett 100-tal personer till kategorien tvångsintagna.

Av vad nu anförts framgår att det i viss mån beror på tillfälligheter, om i det enskilda fallet den ena eller andra formen för intagning å alkoholistanstalt kommer till användning. Behandlingen är densamma. Vid fördelningen av de intagna på olika anstalter fäster man ej avgörande vikt vid formen för intagning. Både de som ingått frivilligt och de som intagits tvångsvis kvarhållas på anstalten ungefär fyra månader, varefter de försökspermitteras. Om det ej på grund av särskilda omständigheter anses obehövt, ställes den permitterade under övervakning. Vare sig övervakning anordnas eller ej, kan den permitterade åläggas skyldighet att under permissionstiden underkasta sig de föreskrifter angående vistelseort, samsättning och annat, som finnas erforderliga för hans rättelse. Undandraget sig den permitterade övervakning eller bryter han eljest mot meddelade föreskrifter, kan han återhämtas till anstalten.

I promemorian framhålles att personer som intagits på allmän alkoholistanstalt till ett ej ringa antal varje år söka befrielse från böter av nåd. Härom anföres vidare:

En närmare undersökning har gjorts av de nådeansökningar som behandlades år 1949. Därvid har visat sig att av de 87 ansökningar, som inkommit

¹ A. Åman och S. Östergren i Tidskrift för nykterhetsnämnder 1950 s. 25 och 1951 s. 53.

från personer intagna på allmän alkoholistanstalt och som avsett böter (eller i något fall redan ålagt förvandlingsstraff), endast *en* ansökan gjorts av en tvångsintagen, under det att återstående 86 avsågo personer som ingått frivilligt på anstalten. Samtliga nu avsedda ansökningar tillstyrktes av Högsta domstolen och biföllos. Åren 1950 och 1951 utgjorde hela antalet nådeansökningar, vilka avsågo böter och inkommit från personer intagna på allmän alkoholistanstalt, resp. 112 och 97.¹

I promemorian föreslås att 9 § lagen om verkställighet av bötesstraff skall utsträckas till att omfatta även dem som ingå frivilligt på allmän alkoholistanstalt och förbinda sig att kvarstanna på anstalten ett år. Såsom motivering för detta förslag anföres att tvångsintagning på allmän alkoholistanstalt och frivilligt ingående på sådan anstalt med förbindelse att kvarstanna viss tid i praktiken fungera som jämställda former för intagning på anstalt och fylla i huvudsak samma syfte. Samma skäl tala därför i båda fallen för att, då förvandlingsstraff för böter sammanträffar med anstaltsvården, förvandlingsstraffet bör vika. Då alltså undanröjandet av förvandlingsstraffet även för de frivilligt ingångna bör ske rutinmässigt och icke bör bero av de specifika personliga omständigheterna i varje särskilt fall, synes det oegentligt att härför anlita nådeinstitutet. Anledning saknas att befara missbruk av det föreslagna stadgandet, om man såsom förutsättning för att böterna icke skola vara förvandlingsbara kräver att den intagne, såsom vanligen sker, förbundet sig att kvarstanna på anstalten ett år.

Vidare diskuteras i promemorian, huruvida skyldigheten att betala böter bör upphöra vid intagning på allmän alkoholistanstalt. Något förslag härom framställes dock icke.

Slutligen anföres i promemorian att, då 49 a § i alkoholistlagen äger samband med 9 § lagen om verkställighet av bötesstraff, en utvidgning av det senare stadgandet bör medföra motsvarande ändring av det förra.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, har vid lagrådsremissen anfört bl. a. följande.

»De i promemorian föreslagna lagändringarna, vilka icke föranlett några erinringar i yttrandena, böra även enligt min mening genomföras.

Härutöver kan övervägas om icke intagning på allmän alkoholistanstalt, vare sig intagningen sker enligt meddelat beslut eller frivilligt med åtagande att kvarstanna ett år, också borde medföra den verkan att skyldighet att betala böter, åtminstone i viss utsträckning, bortfaller. I promemorian har framhållits att ett sådant bortfall av böter borde ske endast efter prövning i varje särskilt fall och begränsas i huvudsak till vad som har samband med spritmissbruket. Frågan härom äger emellertid samband med andra spörsmål om eftergift av åtal och åtgärder mot alkoholbrottslighet. Den borde

¹ Någon närmare utredning om beskaffenheten av dessa ärenden och utgången däri föreligger icke.

därför enligt den i promemorian uttalade meningen icke upptagas nu utan behandlas i ett större sammanhang.

Skälen för denna ståndpunkt synas övertygande, när det gäller bötesstraff i allmänhet. Såsom i flera yttranden påpekats kan man dock överväga att låta böter för fylleri bortfalla utan prövning. Då det uppenbarligen föreligger stora olägenheter av bötesindrivning i samband med anstaltsvård för alkoholism och det dessutom måste anses rimligt att böter för fylleri icke indrivs, sedan spritmissbruket lett till ett frihetsberövande, biträder jag denna mening, ehuru därigenom icke åstadkommes någon fullt konsekvent lösning för sådana fall, då böterna utgöra gemensamt straff för fylleri och annat brott. Det synes dessutom vara praktiskt motiverat att, utöver vad i yttrandena föreslagits, låta även böter som ådömts för förargelseväckande beteende bortfalla utan prövning.

På grund av vad sålunda anförts förordar jag alltså, utöver vad i promemorian föreslagits, även en ändring i 4 § lagen om verkställighet av bötesstraff av innebörd att böter, som avse före intagandet på anstalten begånget fylleri eller förargelseväckande beteende, icke må uttagas. Då ett gemensamt bötesstraff avser icke blott fylleri och förargelseväckande beteende utan även något brott av annat slag, kan däremot den föreslagna regeln tydligen icke tillämpas. Om det i ett sådant fall föreligger anledning till befrielse från straff, måste alltså, liksom hittills, nådeinstitutet anlitas. Sådana böter, som på grund av den nu föreslagna bestämmelsen icke skola uttagas, böra enligt gällande bestämmelser avkortas.»

Lagrådet.

Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 232, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 6 maj 1952.

På första lagutskottets vägnar:

VERNER HEDLUND.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlqvist, Olofsson, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson och herr John Johansson; samt

från andra kammaren: herrar Hedlund i Östersund, Olsson i Mellerud, Östlund, Andersson i Björkäng, Jacobsson i Sala och fröken Liljedahl.